

Yunus gösteri merkezleri değil, yunus işkence merkezleri...

Deniz ekosisteminin ayrılmaz parçaları yunuslar ülkemizde de son yıllarda moda olan "Yunus Gösteri Merkezleri"nin kurbanı olmaya başladı. İnsanlar gülümsediğini sandığımız yunusları izlemeye gittiğinde aldığı her biletle onları öldürdüğünün farkında bile değil. Hapishane ortamında, stres altında ve doğal ortamına göre çok kötü koşullarda zorla çalıştırılan yunuslar hastalanıyor, ölüyor, ardından yerlerine yenileri konuluyor

CEM ORKUN KIRAÇ

Sualtı Araştırmaları Derneği Kurucu Üyesi

Okyanusların özgür canlıları ve deniz ekosisteminin ayrılmaz parçaları yunuslar ülkemizde artık son yıllarda moda olan "Yunus Gösteri Merkezleri"nin kurbanları olmaya başladılar. Ve biz insanlar gülümsediğini sandığımız yunusları izlemeye gittiğimizde aldığımız her biletle o havuzdaki yunusları öldürdüğümüzün farkında bile değiliz. "Yunus Gösteri Merkezleri"ni ziyaret edenler bir şeyin daha farkında değiller; bir sonraki sene aynı merkeze gittiklerinde alışıldıkları yunuslar büyük olasılıkla aynı yunuslar değil! Çünkü hapishane ortamında, stres altında ve doğal

ortamına göre çok kötü koşullarda zorla çalıştırılan yunuslar hastalanıyor, ölüyor ve hemen yerlerine yenileri konuluyor. Yenileri de elbette denizlerden canlı olarak yakalanarak konuluyor. Ancak seyirciler birbirinden ayırt edemeyecekleri yunusları hep aynı bireyler olarak algılıyor doğal olarak. Seyredenlerin mutlu olduğu ve güzel bir gün geçirdiği yunus gösteri merkezlerinde, yunusların işkence çektiklerini idrak edebilseler, eminim müşteri çıkmayacaktır. Ancak içeride eğlenmek ve çocuklarına yunusları öğretmek isteyen anne babaların bunu o an akıllarından geçirdiklerini hiç san-

miyorum.

Türkiye'de ise artan bir bilinç var ve gerek doğa korumacılar gerekse kamuoyu yunus gösteri merkezlerine karşı tepkili olmaya ve tavır almaya başladı. SAD-DEMAG (Sualtı Araştırmaları Derneği-Deniz Memelileri Araştırma Grubu) 2004'den bu yana konu üzerinde çalışmakta ve yunusların canlı yakalanmaları ile gösteri merkezlerinde kullanılmalarına karşı tavrını göstermektedir. 2009 ve 2010'da ise dalış kulüpleri, deniz severler, doğa korumacılar ve STK'ların ciddi tepki verdiklerini ve protestolar yaptıklarını gözlüyoruz.

Peki, neden karşı olunur bu Yunus Gösteri Merkezlerine?..

Bunun için 3 temel gerekçe sayabiliriz;

- 1- Hukuka aykırılık
- 2- Ekolojik gerekçeler
- 3- Etik bakış açısı

Birinci nedenden başlarsak, Türkiye'nin taraf olduğu Bern (Avrupa Yaban Hayatı Koruma Sözleşmesi) ve CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Flora ve Faunanın Uluslararası Ticareti Sözleşmesi) için hukuku boyutunda önemli altlıklardır. Türkiye'de 12 yunus gösteri merkezi var. Bu merkezlerdeki şişe burunlu yunuslardan (*Tursiops truncatus*) bir kısmı Türkiye'den (bildiğimiz kadarı ile en azından Marmara denizinden ve Foça'dan) yabani ortamda balıkçılar tarafından yakalanarak satılmış, bir kısmı ise yurtdışından başka ülkelerden yakalanarak havayolu taşımacılığı ile ithal edilmiştir. Bildiğimiz kadarı ile bunlar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın izinleri ile gerçekleşmiştir. Türkiye'de yakalanan şişe burunlu yunuslar ülke içindeki gösteri merkezlerine satılması Bern Sözleşmesi'ne aykırılık teşkil ederken yurtdışından ithal edilerek uluslararası ticareti yapılan şişe burunlu yunusların durumu ise CITES sözleşmesine aykırı. Bu sözleşmelerde yer alan nesli tehlike altındaki canlıların canlı yakalanmaları ve uluslararası ticareti ise bazı sıkı istisnalara tabidir.

SÖZLEŞMEYE AYKIRI

Ancak Türkiye'deki yunus gösteri merkezlerinde tamamen ticari gaye ile gösterilen yunusların durumuna bakarsak bu istisnalarla hiçbir ilgisinin olmadığını anlarız. Bern Sözleşmesinde II numaralı ekteki *Kesin Koruma Altına Alınan Fauna Türleri* arasında yer alan şişe burunlu yunuslara ilişkin, Sözleşmede 9. maddede sözü edilen hiçbir istisna, şişe burunlu yunusların durumunu açıklamıyor. Ayrıca, ilgili Bakanlığın veya Bakanlıkların Sözleşmenin yine 9. maddesinde yer aldığı üzere istisnalar ile yakalanan canlıları her iki senede bir Daimi Komiteye rapor edip etmediği konusunda elimizde hiçbir bilgi mevcut değil. CITES anlaşmasına gelirsek, yurtdışından ithal edilen ve Sözleşmede yine Ek II de yer alan türler arasında olan şişe burunlu yunusların ithalinin yapılması gerekmektedir. Buradaki istisna ise bilimsel çalışmalar olarak belirtilmiştir. Ancak 12 yunus gösteri merkezinden bazıları özüllü insanlar için yunus terapi merkezlerini bilimsel çalışma olarak gösteriyor olsa bile diğer merkezlerde zaten hiçbir yunus terapi işlemi yok. Olanlarda ise esas amacın yunus gösteri merkezleri ile yunuslar üzerindeki eğlence sektörü olarak para kazanılması olduğunu hepimiz biliyoruz. Hem yunus gösterileri hem de yunus

FOTOGRAF: WDCCS

Yunusların canlı olarak yakalanmaları, okyanuslardaki ailelerinden koparılmaları ve "yunus gösteri merkezleri" diye adlandırılan, üç kuyruk darbesi ile sonlanan küçük havuzlarda zorla çalıştırılmaları, ahlaka aykırıdır!

terapi yapan merkezlerde ağırlıklı olarak yunus gösterileri yapılıyor. Üstelik yunus terapilerinin bilimsel çalışma olmadığını, sadece ticari amaçla yapıldığı herkesçe malum bir konu. Kısacası, sözü edilen ilgili iki uluslararası sözleşme çerçevesinde, ülkemizde bahsi geçen *şişe burunlu yunuslar* gibi nesli azalan canlıların yakalama istisnalarına uyulmamaktadır.

ÇOK BÜYÜK BİR HATA

İkinci neden olarak, yunusların doğadan canlı yakalanarak ve bu işlem sırasında öldürülerek ekosisteme verilen zarardan söz etmek istiyorum. Popülasyonları daha tam olarak bilinmeden ve bilimsel bilgi altyapısına sahip olunmadan ülke karasularında yakalanan şişe burunlu yunusların hem sayıları azalmakta hem de yunus aileleri dağılmaktadır. Yunuslar çok iyi bilindiği üzere son derece zeki ve sosyal canlılardır. Buradaki kritik nokta, yunus ailelerinde her bireyin ayrı görevi olduğu ve bazı bireylerin içinde yaşadıkları ailede kilit rol oynadıklarıdır. Bu bireylerin topluluktan alınması durumunda sürünün dağılması olasıdır. Avlarını sürüler halinde birlikte ve bir strateji ile işbirliği içinde avladığını düşünürsek, dağılmış bir sürünün ertesi güne sağ çıkma ihtimali de çok düşük. Dolayısı ile ekosisteme farkında olarak veya olmayarak büyük zarar verilmekte. Büyük fotoğraf görülmeden yunusların yakalanmalarına izin verilmesinin ekolojiye olumsuz etki anlamında çok büyük bir hata olduğunu düşünüyorum. Yunuslar ve balınlar trofik seviyede (besin ağında) en tepedeki predatör (avcı) canlılar olarak

ekosistemde çok önemli rol üstlenmekte ve elbette azalmaları sonucunda deniz ekosisteminde bozulmalar meydana gelmektedir.

Son olarak, bence en önemli neden olan etik bakış açısıdır. Aslında sadece bu bakış açısı tek başına fazlası ile yeterli. Yunusların canlı olarak yakalanmaları, okyanuslardaki ailelerinden koparılmaları ve "yunus gösteri merkezleri" diye adlandırılan, üç kuyruk darbesi ile sonlanan küçük havuzlarda zorla çalıştırılmaları, ahlaka aykırıdır!

Ne hukuki ve ne de ekolojik gerekçeyi saymak bile istemezdim. Ancak işletmecilere ve karar vericilere bu son gerekçeyi anlatmakta güçlüğümün düşünerek, baştaki iki nedeni yazma ihtiyacını hissettim. Akıllı selim her insan sadece etik bakış açısı ile değerlendirdiğinde, aslında yapılanın son derece yanlış, vahşice ve acımasız olduğuna kanaat getirecektir. Dünyanın muhtemelen en zeki canlılarını esir tutmanın, açlıkla terbiye etmenin, zorla havuzlarda şaklabanlık yaptırmanın hiçbir açıklaması olamaz. Bunu, turizme katkı, ülkeye gelir sağlama, turist çekme, eğlence, çocuklarımızı deniz canlılarını öğretme ve hatta terapi gibi nedenlere bağlayanları ve gerekçe yaratmaya çalışanları ciddi şekilde kınıyorum. "Denizde çok yunus var abi, zaten bu hayvanların nesli tükenmez" diyenleri bile duyudum. Empati yapmasını biraz becerebilseler, doğadan koparılan son derece gelişmiş bu canlıların havuzlarda ölene veya hastalanana kadar çektikleri işkenceyi kolayca hissedebilecekler. »

Bu aşamada ne yapılmalı?

Türkiye'nin yapması gereken, öncelikli olarak ilgili kurum kuruluşların bundan sonra hiçbir "yunus gösteri merkezi" ne izin vermemesidir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı bu konuda bir politika geliştirmeli ve yunus gösterileri ile yunus terapisinden kazanç elde eden ticari kuruluşların sektörel baskılarına aldırış etmeden, Brezilya, İngiltere ve Belçika gibi *ülkemizde bu merkezlerin varlığına ve yunus esaretine tamamen karşı mevzuat geliştirilmelidir.* Belediyelerin ise bu mevzuat ve politika gelişene kadar olan süreçte idari sınırları içinde başvurular gelmesi durumunda işletme izni vermemesi ve oluşturulacak politikaya ayak uydurması gerekiyor.

Doğanın korunmasında insanların artık, *canlıların ve doğal habitatların korunmaları lehinde pozitif ayrımcılık* yapmasından başka çare yok. Mevcut "yunus gösteri merkezleri" ise ilgili kurum ve kuruluşların karar vereceği bir geçiş süreci sonunda kapatılmalıdır. Ancak şaşırtıcı olan, ülkemizde yunus gösteri merkezleri ve yunusların esaret altında tutulmalarına ilişkin standartları içeren bir mevzuat (örneğin Yönetmelik) olmamasıdır. Yunus gösterilerinde, yunusların sağlıksız ve doğalarına tamamen aykırı şekilde küçük havuzlarda *bakıldığı* ve

beslendiği bilinmektedir. Bu gerçeğin bilinmesine rağmen, baştan bir mevzuat hazır olmaksızın, canlı yunus yakatılması veya ithal izni ile yunus gösteri merkezlerine izin verilmesini büyük bir hata olarak değerlendiriyorum. Öncelik ve ivedilikle gecikmiş de olsa böyle bir mevzuat geliştirilmeli ve geçici devam etmesi beklenen mevcut tesislere tavizsiz uygulanmalı. Havuzların büyüklüğü, su hacmi, su kalitesi, yunusların beslenmesi, gösteri koşulları, seyircilerin sayısı, insan gürültüsü, havuzların insanlardan uzaklığı, yunus hastalıklarında acil müdahale, psikolojik hastalıklara müdahale, veteriner hizmetleri ve sonunda doğaya geri salmada rehabilitasyon prosedürleri vb. gibi ana başlıklar Yönetmelikte ele alınmalı.

Şubat 2010'da Alanya'daki bir yunus gösteri merkezinde bir hafta içinde ölen (veya kötü koşullardan dolayı ölümüne sebep verilen?) dört yunus belki böyle bir mevzuat olsa ve uygulansa idi ölmeyeceklerdi. Alanya'daki tesiste ölen dört şişe burunlu yunusun ölüm raporunda sağlam bir bulgu olmaması ve havuza düşen zambak yapraklarından dolayı ölmüş olabileceklerine dair rapor ifadelerine yorum yapma bile gereği duymuyorum...

Bu güzelim canlılar bu işkenceye layık değiller... ■

doğanın korunmasında insanların artık, canlıların ve doğal habitatların korunmaları lehinde pozitif ayrımcılık yapmasından başka çare yok. Mevcut "yunus gösteri merkezleri" ise ilgili kurum ve kuruluşların karar vereceği bir geçiş süreci sonunda kapatılmalıdır

Yunuslar ve gösteri merkezlerine ilişkin SAD-DEMAĞ görüşleri için: www.sad.org.tr

*Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne akilem ne divane
Gel Gör Beni Aşk Neyledi
"Yunus Emre"
(1240-1321)
Ve Yunus öldü,
Geride O'nu anlayan
anlamayan ve
kendince anlayan bizleri bırakırken...*

*Ölünce baktım hala güliyor,
Ama ben artık
Yeni geleni seviyorum
Anladım ki değil gerçek
Ne gülümsemesi bana
ne de sevgim ona...
sözde 'sevgi' ve yalan
'şifalar' zamanı
Gel Gör Bizi Aşk Neyledi*

*Nesimi Ozan Veryeri
Temmuz 2010*

FOTOĞRAF: SAD-DEMAĞ

Yunuslar için 20 kilometre

Denizlerimizdeki yunusları konumayı amaçlayan ve onların acılarına dikkat çekmek isteyen Savaş Karakaş 20 kilometre kat edecek. Meis - Kaş arasındaki 7, İstanbul Boğazi'ndeki 6.5 kilometrelik yüzme yarışlarına katılan Karakaş son olarak da 30 Ağustos'ta Çanakkale'de 6.5 kilometre yüzecek

27 Haziran 2010 Meis-Kaş (7 KM.), 18 Temmuz 2010 İstanbul Boğazi'nda (6,5 KM.) yapılan ve 30 Ağustos 2010 Çanakkale Boğazi'nda (6,5 KM.) düzenlenecek yüzme yarışmalarında İZ TV belgesel yapımcısı ve sunucusu Savaş Karakaş yunuslar için yüzüyor.

Denizlerimizdeki özgür ve mutlu yunusları korumayı amaçlayan Karakaş, her kulacında denizden ve ailelerinden koparılıp gösteri havuzlarında tutsak edilmiş yunusların acılarına dikkat çekiyor.

HER GEÇEN GÜN DUYULARI KÖRERİYOR

Burunlarında top sektirip, çemberlerden atlamaya zorlanan yunuslar; gösteri ve tedavi merkezi adıyla meşrulaştırılmaya çalışılan yunus hapishanelerinde, acı dolu bir esaret hayatı sürüyor. İşletme sahipleri ve yunusların yüzgeçlerine tutunup sırtlarına binen müşteriler hayatlarından memnun, fakat ölü balık uğruna bu eziyete maruz bırakılan yunuslar için durum hiç de öyle değil. Yunuslar, açlıkla terbiye edilip, beslenme saatlerinde gösteriye çıkmak zorunda bırakılan sirk hayvanlarından, ayı oyuncacılarının işkence ve şartlı refleksle 'dans ettirdiği' aylardan farksız.

Yakalanıp havuzlara hapsedildikleri günden itibaren aşırı stresli bir hayata başlayan yunusların gözleri ve hassas derileri klorlu suyla kavruluyor, sıg ve açık havuzlarda güneş ışınlarının zararlı etkilerine maruz kalıyorlar, beton zeminli bu ortamda ekolokasyon denilen yankı yardımıyla yön bulma ve haberleşmelerine yarayan sonarlarını kullanamıyorlar. Aynaya bakınca kendisini tanıyabilen bu zeki hayvanların her geçen gün akılları karışıyor ve duyuları köreliyor. Zayıf düşen bünyeleri de bu sağlıksız ve stresli ortamlarda hastalıklara ve ani ölümlere davetiye çıkarıyor.

Savaş Karakaş; Flipper efsanesinin yaratıcısı Amerikalı yunus eğitmeni ve bu yıl 'The Cove-Koy' belgeseliyle Oscar kazanmış bir yunus savunucusu olan Richard O'Barry ile işbirliği yaparak 'Flipper'ı Kurtarmak' adlı bir de belgesel hazırladı. Yunus şovlarının karanlık yüzünü sergileyen belgeselde konu edilen; denizlerden çalınıp, eğlence için havuzlara hapsedilmiş yunuslar için yüzeceği 20 kilometrede, Savaş Karakaş denizcileri ve hayvan severleri kendisine destek olmaya çağırıyor. ■

İletişim:
Savaş Karakaş-İZ TV
Tel: 0212 293 50 43 44
Faks: 0212 293 50 21
info@iztv.com.tr
www.iztv.com.tr